

بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیز هوش و عادی

۱ حمید کاکائی

۲ زهرا مهدی فراهانی

۳ طوبی حقیقت

۴ عاطفه شبرنگ صفرپور

۵* فاطمه زندی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۲/۱۷ تاریخ چاپ: ۱۴۰۱/۰۱/۱۷

چکیده

هوش هیجانی به عنوان عامل مهمی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان شناخته می‌شود. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیز هوش و عادی است. روش تحقیق حاضر بر مبنای هدف از نوع کاربردی، از روش گردآوری داده‌ها از نوع میدانی و بر اساس رویکرد توصیفی همبستگی بوده است. جامعه مورد بررسی این تحقیق شامل دانش آموزان مدارس متوسطه دوره اول منطقه ۱ تهران به تعداد ۲۸۰۰ نفر بوده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۳۷ نفر بوده است. گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه استاندارد انجام شده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS نشان داد که هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دارای ارتباط مثبت و معناداری می‌باشد. همچنین این نتیجه حاصل شد که بین دانش آموزان پسر و دختر تیزهوش و عادی در خرده مقیاس‌های هوش هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد و همبستگی بالاتری بین دانش آموزان تیزهوش در ارتباط بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دیده شده است.

واژگان کلیدی

هوش هیجانی، پیشرفت تحصیلی، دانش آموز تیزهوش، دانش آموز عادی.

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد سنجی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران. (hamidkakaei306@yahoo.com)

۲. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد واحد تهران شمال، تهران، ایران. (monirfrhni47@gmail.com)

۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (Tooba.Haghighat@gmail.com)

۴. دانشجوی دکتری حرفه ای مدیریت کسب و کار، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (atefe.shabrang99@gmail.com)

۵. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، تهران، ایران. (نویسنده مسئول: f_zandi@azad.ac.ir)

مقدمه

در عصر حاضر توجه به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اهمیت زیادی پیدا کرده است. بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی یکی از علایم موفقیت فرد، پیشرفت تحصیلی می باشد که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. ترقی هر کشوری رابطه مستقیم با پیشرفت علوم و دانش و تکنولوژی آن کشور دارد و پیشرفت علمی نیز حاصل نمی شود مگر اینکه افراد خلاق تربیت شده باشند، پیشرفت تحصیلی ضمن اینکه در توسعه و آبادانی کشور مؤثر است در سطوح عالی منجر به یافتن شغل و موقعیت مناسب و در نتیجه درآمد کافی می شود. دانش‌آموزان و دانشجویان که از موقعیت‌های تحصیلی برخوردارند، خانواده و جامعه با دیده احترام به آنان می نگرند. در جامعه با روحیه و نشاط بیشتری حضور خواهند یافت و در کنار اینها از هزینه های گزافی که از افت تحصیلی برآموزش و پرورش تحمیل می شود، کاسته خواهند شد (سجودی و همکاران، ۱۳۹۴).

درک و استفاده از احساسات عاملی تعیین کننده در رشد روانی اجتماعی دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی آنان است. بسیاری از چالش‌ها و تجربیات عاطفی در این دوره تکاملی به طور مستقیم یا غیرمستقیم در مدارس به وجود می آیند. شواهد نشان می دهد که مشکلات عاطفی در جوانان یک مشکل بهداشت عمومی با پیامدهای منفی بر کیفیت زندگی و رفاه آنها است. به طور مشابه، محیط اجتماعی زمینه را برای انواع مختلف نتایج انطباقی فراهم می کند. از این نظر مدرسه به عنوان یک محیط اجتماعی می تواند فرد و رشد او را زمینه سازی کند. همچنین مطرح شده است که یک محیط اجتماعی خوشایند و بردبار در مدارس، ادراکات مثبت را تشویق می کند و هم پیشرفت تحصیلی و هم سایر پیامدهای غیر آموزشی مرتبط با غنی سازی تجارب مبتنی بر روابط اجتماعی را تسهیل می کند (فان و همکاران^۱، ۲۰۱۹).

هوش هیجانی ترکیبی اساسی از شایستگی‌های عاطفی، شخصی و اجتماعی است که بر توانایی ما برای تاثیرگذاری شخصی و کارآمدی حرفه‌ای تاثیر می گذارد. هوش هیجانی به افراد کمک می کند تا از خود در برابر تأثیرات نامطلوب استرس محافظت کنند و در نتیجه باعث می شود از افسردگی، اضطراب و ناامیدی در امان باشند. در مجموع، هوش هیجانی حوزه‌های هیجان‌ها و هوش را با مشاهده این که احساسات عملکرد خاصی را برای معنادارتر کردن محیط اجتماعی و مدیریت آسان‌تر انجام می دهند، ترکیب می کند (آکپور^۲، ۲۰۲۰).

از منظر آموزشی، هوش هیجانی مثبت می تواند عاملی تعیین کننده در ارضای نیازها و بهزیستی روانشناختی در دوران نوجوانی باشد و نقش اصلی را در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی ایفا کند. در مقابل، نشان داده شده است که هوش هیجانی و احساسات منفی، شیوه‌های ناسازگاری را ایجاد می کنند و با پیشرفت تحصیلی پایین مرتبط هستند، زیرا بر فرآیندهای شناختی بالاتر تأثیر منفی می گذارند که به شدت با پیشرفت تحصیلی مرتبط است. از اینرو، تحقیقات مختلف در روان‌شناسی و علوم اعصاب نشان می دهد که احساسات به میزان قابل توجهی در یادگیری دانش‌آموز نقش دارند، به

¹ Phan et al

² Akpur

حدی که تصور می شود برخی اختلالات هیجانی می توانند خطر ترک تحصیل را افزایش دهند. با این حال، بر خلاف احساسات منفی، احساسات مثبت می توانند پردازش شناختی و به نوبه خود، پیشرفت تحصیلی را بهبود بخشند زیرا این امر با بهبود هر دو سطح آگاهی شناختی و راه حل های ممکن برای مشکلات، به فرآیند یادگیری کمک می کند (گارسیارودریگز و همکاران^۱، ۲۰۱۹).

در نهایت با توجه به اهمیت هوش هیجانی و نقش آن در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، تحقیق حاضر شکل گرفته است و به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا بین هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش و عادی ارتباط وجود دارد؟

مروری بر ادبیات تحقیق

- هوش هیجانی

به عنوان یک مفهوم، هوش هیجانی ریشه در هوش اجتماعی دارد. این ساختار در اصل در تحقیق ثرنادیک^۲ (۱۹۲۰) معرفی شد که آن را به عنوان "توانایی درک و مدیریت مردان و زنان، پسران و دختران - برای عمل عاقلانه در روابط انسانی" توصیف کرد. با این حال، سالوی و مایر^۳ (۱۹۹۰) از اولین کسانی بودند که هوش هیجانی را از ضریب هوشی متمایز کردند و مفهوم هوش هیجانی را بخشی از هوش اجتماعی توصیف کردند که افراد را ملزم می کند احساسات خود و همچنین احساسات دیگران را برای قضاوت و تصمیم گیری بهتر کنترل کنند. به طور خاص، تحقیقات سالوی و مایر چهار دسته از هوش هیجانی را به شرح زیر توصیف کردند: (۱) درک احساسات خود و بیان آنها به وضوح به دیگران. (۲) استفاده موثر از هوش هیجانی در فرآیند تصمیم گیری. (۳) درک احساسات دیگران و (۴) کنترل مؤثر احساسات برای ایجاد یک محیط کار سالم (حلیمی و همکاران^۴، ۲۰۲۰).

هوش هیجانی به عنوان توانایی شناختی از نوع مشابه توانایی کلامی یا توانایی کمی، با دامنه محتوا به جای احساسات و نه کلمات یا اعداد، مفهوم سازی شده است (مک کان و همکاران^۵، ۲۰۲۰). هوش هیجانی اشاره به توانایی های غیرشناختی، قابلیت ها و مهارت ها دارد که بر توانایی افراد اثر می گذارد به گونه ای که آنان را قادر ساخته تا بر فشارهای محیطی غلبه کنند. در تعریفی دیگر، هوش هیجانی را توانایی آگاهی از احساس خود و دیگران جهت تشخیص هر احساس و استفاده از این داده ها جهت هدایت تفکر و عملکرد خود می دانند و آن را به چهار عامل شناسایی هیجانات، استفاده از هیجانات، درک و فهم هیجانات و مدیریت هیجانی تقسیم می کنند. هوش هیجانی علاوه بر اینکه منبع مهم انگیزش و خلاقیت است، در روند توسعه سازمان نیز نقش تعیین کننده ای ایفا کرده و موجب افزایش وفاداری و تعلق سازمانی فرد، سازگاری بهتر با تغییرات سازمانی و پیشرفت های فنی می شود (سلحشوری و همکاران، ۱۳۹۵).

¹ García-Rodríguez et al

² Thorndike

³ Salovey & Mayer

⁴ Halimi et al

⁵ MacCann et al

هوش هیجانی دارای ۵ مولفه خودآگاهی، خودتنظیمی، برانگیختگی، همدلی و مهارت اجتماعی می‌باشد:

- **خودآگاهی:** مبنای هوش هیجانی، خودآگاهی است و به عنوان سنگ بنای هوش هیجانی به حساب می‌آید. خودآگاهی ارزش و اهمیت شناخت احساسات خود و نحوه تاثیر آن بر عملکرد شخصی را منعکس می‌سازد. ضروری‌ترین توانایی مرتبط با هوش هیجانی این است که فرد از هیجان‌ها و احساسات خود آگاه باشد. توانایی خودآگاهی به افراد اجازه می‌دهد تا نقاط قوت و محدودیت‌های خود را بشناسند و به ارزش خود اعتماد پیدا کنند. مدیران و رهبران خودآگاه برای آزمون دقیق روحیات خود از خودآگاهی استفاده می‌کنند و به صورت شهودی و از راه درک مستقیم می‌دانند که چگونه دیگران را تحت تاثیر قرار دهند.

- **خودتنظیمی:** خودتنظیمی که شبیه یک مکالمه درونی جاری است، یک عنصر هوش هیجانی است که ما را از بند احساساتمان رها می‌کند. خودتنظیمی به دلایل زیر از اهمیت بالایی برخوردار است. افراد با خودتنظیمی بالا، افرادی منطقی هستند که قادرند محیطی آکنده از اعتماد و انعطاف پیرامون خود ایجاد کنند، در چنین محیطی رقابت و اختلافات داخلی به شدت کاهش می‌یابد و بهره‌وری بالا می‌رود، افراد مستعد جذب سازمان می‌شوند و کسی وسوسه نمی‌شود سازمان را ترک کند.

- **برانگیختگی:** برانگیختگی به معنای مولد، اثربخش و خلاق بودن در زمینه کاری است. انگیزش توانایی انرژی دادن به دیگران و هدایت رفتار آنان برخلاف داشتن روحیه ضعیف را دارد. از دیدگاه هوش هیجانی، امیدوار بودن به این معناست که فرد درمقابل اضطراب فشارآور، نگرشی حاکی از شکست یا افسردگی در رویارویی با چالش‌ها یا موانع دشوار، تسلیم نخواهد شد.

- **همدلی:** توانایی همدردی کردن با احساسات دیگران و شناخت دیدگاه آن‌ها را همدلی می‌نامند. همدلی به درک و حساسیت فرد به احساسات، ادراک و شرایط دیگران دلالت دارد و دارای دو مولفه شناختی و احساسی است.

- **مهارت اجتماعی:** توانایی شناخت احساسات دیگران و عمل کردن به طریقی که به آن احساسات بیشتر شکل دهیم، همان مهارت اجتماعی است (حجازی و نظری‌پور، ۱۳۹۹).

- پیشرفت تحصیلی

موفقیت یا پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مراکز آموزشی، هدف اصلی در توسعه کلیه برنامه‌های آموزشی است. پیشرفت تحصیلی معمولاً از طریق آزمون‌ها یا ارزیابی‌های مستمر، با اجماع کلی در مورد مهم‌ترین جنبه‌های ارزیابی، مانند مهارت‌ها و دانش اعلامی و رویه‌ای سنجیده می‌شود. اگرچه توافق مشترکی برای ارزیابی پیشرفت تحصیلی وجود ندارد، معیارهای مهارت‌های شناختی یا دانش بیانی عوامل اصلی ارزیابی شده هستند و رایج‌ترین شاخص‌های مورد

استفاده برای اندازه گیری پیشرفت تحصیلی معمولاً عبارتند از: نمره عملکرد تحصیلی، آزمون پیشرفت، میانگین نمرات، آزمون ارزشیابی استاندارد و رتبه بندی معلمان (سانچز آلوارز و همکاران^۱، ۲۰۲۰).

پیشرفت تحصیلی به عنوان شاخص آموزش فکری مهمترین پیش نیاز رفاه فردی و اجتماعی است که باعث می شود پیشرفت تحصیلی یک مسئله حیاتی برای سیاست و تحقیقات روانشناختی به شمار می رود. با توجه به ارتباط پیشرفت تحصیلی با پیامدهای مثبت تحولی از قبیل کاهش بزهکاری، کاهش آسیب های روانی، کاهش خط سوء مصرف مواد و افزایش موفقیت های شغلی و تحصیلی، پرداختن به پیشرفت تحصیلی و مورد بررسی قرار دادن متغیرهای مرتبط با آن از اهمیت فراوانی برخوردار است (احراری و همکاران، ۱۳۹۷).

پیشرفت تحصیلی به معنای تمایل همه جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به بهترین معیارهای تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد تحصیلی همراه است، تعریف شده است. پیشرفت تحصیلی نیز انگیزه پیشرفت را نتیجه تعارض هیجانی بین امید به موفقیت و دوری از شکست تعریف کرده است (کاستا و فاریا^۲، ۲۰۲۰).

به دلیل اهمیت موضوع در این زمینه تا کنون تحقیقات مختلفی انجام شده است. در ادامه به صورت مختصر به برخی از این تحقیقات اشاره شده است.

عبدالمحسن و همکاران (۲۰۲۱)، در تحقیقی به بررسی هوش هیجانی و عملکرد پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی کشور عربستان سعودی پرداخته و نتیجه گرفتند که هوش هیجانی بر عملکرد پیشرفت تحصیلی دانشجویان تاثیر مثبت و معناداری دارند.

حلیمی و همکاران (۲۰۲۰)، در تحقیقی به بررسی هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستان مستقر در کشور کویت، با استفاده از مطالعه ای پیمایشی نتیجه گرفتند که موفقیت تحصیلی به شدت با ارزیابی خود هیجانی و استفاده از احساسات مرتبط است. با این حال، نتایج همبستگی مستقیمی با سن، سیستم دبیرستان، جنسیت و ملیت نشان نداد.

آکپور (۲۰۲۰)، در تحقیقی به بررسی مروری ارتباط بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی دانش آموزان با استفاده از فراتحلیلی بر مطالعات انجام شده پرداخته و نتیجه گرفته است که هوش هیجانی بالا با پیشرفت تحصیلی بالاتر مرتبط است.

کاستا و فاریا (۲۰۲۰)، در تحقیقی به بررسی بکارگیری تئوری های هوش هیجانی، توانایی و خصیصه های آن در بهبود پیشرفت تحصیلی پرداخته و نتیجه گرفتند که مولفه ها و تئوری های هوش هیجانی نشان دادند که می توانند نقش مهمی در بهبود پیشرفت تحصیلی داشته باشند.

¹ Sánchez-Álvarez et al

² Costa & Faria

موحزان و همکاران^۱ (۲۰۱۳)، در تحقیقی به بررسی تاثیر هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کشور مالزی پرداخته و با رویکردی پیمایشی این نتیجه را به دست آوردند که پاسخ دهندگان از هوش هیجانی بالایی برخوردار هستند. دو حوزه (ارزیابی خود هیجانی و درک هیجان) از هوش هیجانی بررسی شده به طور معناداری و مثبت با پیشرفت تحصیلی پاسخ دهندگان مرتبط است. یافته‌های این مطالعه، تأثیرات مهمی بر ارزش هوش هیجانی و روابط آن با عملکرد تحصیلی دانش آموزان به‌ویژه در میان معلمان پیش از خدمت دارد.

محمدی و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی به بررسی ارتباط هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان هوشبری و اتاق عمل دانشگاه علوم پزشکی تهران پرداخته و نتیجه گرفتند که ارتباط آماری مثبت و معناداری بین پیشرفت تحصیلی با هوش هیجانی وجود دارد.

نورالدینی و همکاران (۱۳۹۸)، در تحقیقی دیگر به بررسی تاثیر آموزش مولفه های هوش هیجانی بر افزایش شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری پرداخته و نتیجه گرفتند که آموزش هوش هیجانی در گروه مداخله می تواند در شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری به عنوان عامل محرک مثبت تلقی گردد.

احراری و همکاران (۱۳۹۷)، رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه ای حرمت خود و حمایت اجتماعی را مورد بررسی قرار داده و نتیجه گرفتند که بین هوش هیجانی، حرمت خود و حمایت اجتماعی با پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود دارد.

پریشانی و عبدی (۱۳۹۵)، در تحقیقی به بررسی نقش خودکارآمدی، هوش هیجانی و سبک های فرزندپروری والدین در انگیزش پیشرفت تحصیلی دختران دبیرستانی پرداخته و نتیجه گرفتند که هوش هیجانی، خودکارآمدی و سبک های فرزندپروری بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تاثیر مثبت و معناداری دارند.

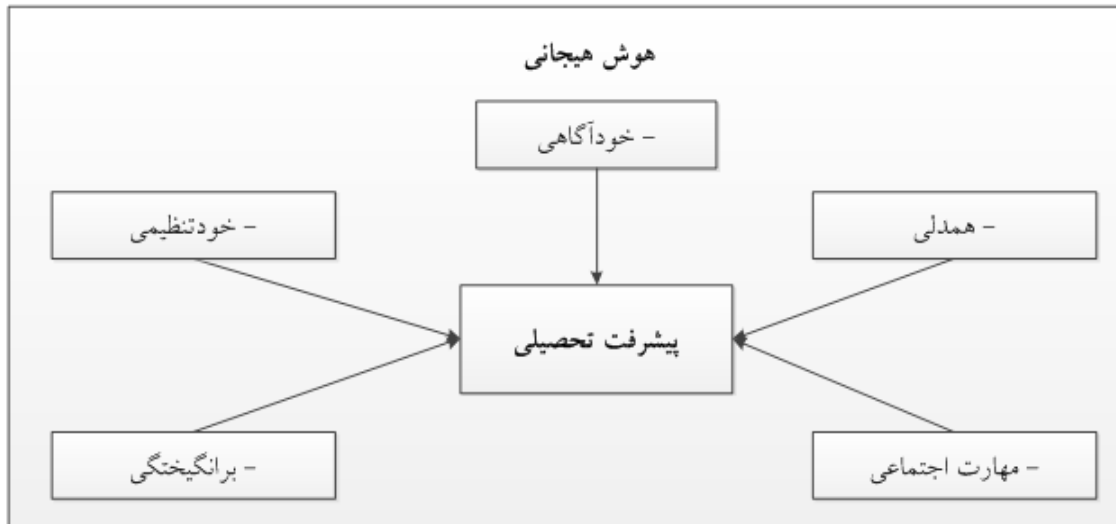
با توجه به ادبیات و پیشینه های مطرح شده فرضیات زیر شکل گرفتند که مطابق با مدل مفهومی تحقیق (شکل ۱) به شرح زیر ارائه گردیدند:

فرضیه ۱: بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش مدارس متوسطه دوره اول منطقه ۱ تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه ۲: بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عادی مدارس متوسطه دوره اول منطقه ۱ تهران رابطه وجود دارد.

فرضیه ۳: بین دانش آموزان پسر و دختر تیزهوش و عادی در خرده مقیاس های هوش هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد.

¹ Mohzan et al

شکل (۱): مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی و از نوع همبستگی و از نظر هدف تحقیق در زمره تحقیقات کاربردی است. جامعه آماری تحقیق شامل دانش آموزان مدارس متوسطه دوره اول منطقه ۱ تهران به تعداد ۲۸۰۰ نفر بوده است. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۳۷ نفر بوده است. نمونه تفکیکی ۱۴۳ دانش آموز تیز هوش (۶۷ پسر و ۷۶ دختر) و ۱۹۴ دانش آموز عادی (۱۰۵ پسر و ۸۹ دختر) بوده است.

داده‌های تحقیق با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده است. برای این امر از پرسشنامه استاندارد استفاده شده است که روایی و پایایی آن در تحقیقات قبلی مورد تایید واقع شده است. پرسشنامه هوش هیجانی شامل ۵۰ سوال کوتاه است که توسط گلمن (۲۰۰۱)، طراحی شده است و در تحقیقات زیادی از آن استفاده شده است. خرده مقیاس‌های آزمون شامل خودآگاهی، خودتنظیمی، برانگیختگی، مهارت اجتماعی است. ضریب پایایی به دست آمده از این آزمون در تحقیق گلمن بیشتر از ۰,۷ بوده است. گزارش تحقیقات در رابطه با این مقیاس‌ها نشان داده است که از اعتبار بالایی برخوردار می‌باشند. همچنین برای سنجش پیشرفت تحصیلی نیز از میانگین کل نمرات دانش‌آموزان در پایان شهریور استفاده شده است.

داده‌های به دست آمده از پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. در این قسمت از آزمون‌های رگرسیون چندمتغیره و تحلیل واریانس آنوا استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

فرضیه ۱: بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تیز هوش مدارس متوسطه دوره اول منطقه ۱ تهران رابطه وجود دارد.

جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون رگرسیون چندمتغیره استفاده شد که نتایج آن در جدول (۱)، گزارش شده است:

جدول (۱). تحلیل رگرسیون چندمتغیره بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش

R	R ²	سطح معناداری	F	میانگین مجموع مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منبع تغییرات
۰,۵۸۴	۰,۳۴۲	۰/۰۰۰	۶/۲۲	۵۱۲/۵۳۴	۲	۱۲۳۴/۶۳۷	رگرسیون
				۱۸/۸۲	۴۸	۱۴۲۲/۵۱۸	باقی مانده
					۵۰	۲۶۵۷/۱۵۵	جمع

با توجه به ضریب همبستگی می توان بیان کرد که متغیر هوش هیجانی به میزان ۰,۵۸۴ با متغیر پیشرفت تحصیلی همبستگی دارند. با توجه به ضریب R² می توان بیان کرد ۳۴ درصد تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش توسط متغیر هوش هیجانی تبیین و پیش بینی می گردد. با توجه به میزان به دست آمده و معناداری آن برای شناسایی عوامل معنادار در پیشرفت تحصیلی، جدول ضریب رگرسیونی تکاملی ارائه می گردد.

جدول (۲). ضرایب رگرسیونی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی

سطح معناداری	T	Beta	ضرایب استاندارد نشده B	B	متغیر
۰/۰۰۰	۴/۳۱۲	۰/۵۰۶	۰/۲۱۹	۰/۵۳۷	هوش هیجانی

در جدول بالا، آزمون معناداری T، بیانگر معنادار بودن اثر متغیر هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش است و ضرایب Beta نشان دهنده اهمیت هر یک از متغیرها در این رابطه است. در این پژوهش هوش هیجانی به طور مستقیم با پیشرفت تحصیلی در ارتباط می باشد.

فرضیه ۲: بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عادی مدارس متوسطه دوره اول منطقه ۱ تهران رابطه وجود دارد.

جهت بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون رگرسیون چندمتغیره استفاده شد که نتایج آن در جدول (۳)، گزارش شده است:

جدول (۳). تحلیل رگرسیون چندمتغیره بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عادی

R	R ²	سطح معناداری	F	میانگین مجموع مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	منبع تغییرات
۰,۵۳۱	۰,۲۸۳	۰/۰۰۰	۷/۷۲	۴۱۲/۶۴۹	۲	۳۲۱۵/۲۷۱	رگرسیون
				۱۴/۱۹	۳۶	۱۹۴۷/۳۱۲	باقی مانده
					۳۸	۵۱۶۲/۵۸۳	جمع

با توجه به ضریب همبستگی می توان بیان کرد که متغیر هوش هیجانی به میزان ۰,۵۳۱ با متغیر پیشرفت تحصیلی همبستگی دارند. با توجه به ضریب R^2 می توان بیان کرد ۲۸ درصد تغییرات پیشرفت تحصیلی دانش آموزان عادی توسط متغیر هوش هیجانی تبیین و پیش بینی می گردد. با توجه به میزان به دست آمده و معناداری آن برای شناسایی عوامل معنادار در پیشرفت تحصیلی، جدول ضریب رگرسیونی تکاملی ارائه می گردد.

جدول (۴). ضرایب رگرسیونی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی

سطح معناداری	T	Beta	ضرایب استاندارد نشده B	B	متغیر
۰/۰۰۰	۳/۲۳۶	۰/۴۷۶	۰/۳۴۲	۰/۴۱۹	هوش هیجانی

در جدول بالا، آزمون معناداری T، بیانگر معنادار بودن اثر متغیر هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش است و ضرایب Beta نشان دهنده اهمیت هر یک از متغیرها در این رابطه است. در این پژوهش هوش هیجانی به طور مستقیم با پیشرفت تحصیلی در ارتباط می باشد.

فرضیه ۳: بین دانش آموزان پسر و دختر تیزهوش و عادی در خرده مقیاس های هوش هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد.

جهت بررسی فرضیه حاضر ابتدا از آزمون F جهت بررسی تشابه واریانس گروهها استفاده شد و به دلیل وجود تشابه بین واریانسها از آزمون تحلیل واریانس دوعاملی استفاده شده است. نتایج مربوط به آن در جدول زیر تشریح شده است:

جدول (۵). آزمون تحلیل واریانس دوعاملی جنسیت و گروه

منابع تغییر	مجموع مجدورات	درجه آزادی	F	سطح معناداری
جنسیت	۲۴/۲۵۹	۱	۰/۶۷۹	۰/۰۰۰
گروه	۱۰۹/۳۴۱	۱	۴/۱۰۸	۰/۰۰۰
جنسیت*گروه	۱۴۲/۱۷۴	۱	۵/۰۱۹	۰/۰۰۰
خطا	۳۸۴۶/۱۹۱	۹۳		
کل	۴۱۲۱/۹۶۵	۹۶		

با توجه به اطلاعات به دست آمده از جدول بالا می‌توان نتیجه گرفت که چون مقدار F محاسبه شده (۰/۶۷۹) در سطح ۰/۰۵ معنادار است بنابراین بین میانگین نمرات دانش‌آموزان دختر و پسر در مقیاس هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

در مورد اثر اصلی تفاوت بین گروه‌ها، چون مقدار F محاسبه شده (۵/۰۱۹) در سطح اطمینان ۰/۰۵ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که بین گروه‌ها تفاوت معناداری وجود دارد.

در مورد اثر متقابل جنسیت و گروه، چون مقدار F محاسبه شده (۴/۱۰۸) در سطح اطمینان ۰/۰۵ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که بین میانگین نمرات دانش‌آموزان تیزهوش و عادی دختر و پسر در مقیاس هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی ارتباط بین هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بوده است. همانطور که مطرح شد آموزش فرآیند روشنگری و توانمندسازی انسان برای دستیابی به زندگی بهتر و با کیفیت بالاتر است. یک سیستم آموزشی صحیح و مؤثر منجر به شکوفا شدن ظرفیت‌های یادگیرنده، افزایش شایستگی‌ها و ارزش‌های آنها می‌شود. با شناخت چنین پتانسیل عظیم آموزش، همه جوامع مترقی خود را متعهد به جهانی شدن آموزش با هدف صریح ارائه «آموزش با کیفیت برای همه» کرده‌اند. هر کودکی با مقداری پتانسیل فکری به دنیا می‌آید که به کمک بلوغ و تجربیات رشد می‌کند. به طور مشابه، از نظر سطح حساسیت عاطفی، حافظه عاطفی، پردازش هیجانی و توانایی یادگیری عاطفی، فرد دارای مقداری هوش هیجانی ذاتی است. این پتانسیل ممکن است در نتیجه تجربیات فرد ایجاد شود یا آسیب ببیند. تفاوت در اینجا بین الگوی رشد هوش هیجانی ذاتی و هوش عمومی در نتیجه بلوغ و تجربیات است. در جایی که هوش عمومی به طور کلی در معرض کاهش یا آسیب با تجارب زندگی قرار نمی‌گیرد، هوش هیجانی بسته به نوع تجربیات محیطی که فرد در زندگی آینده خود کسب می‌کند، می‌تواند توسعه یابد یا از بین برود. با این حال، در اینجا شانس کافی وجود دارد که تأثیرات محیطی ناسالم یا درس‌های آموزش داده شده توسط والدین، معلمان و سایر

مدل‌ها ممکن است منجر به کاهش یا آسیب رساندن به سطح ذاتی یا قبلی هوش هیجانی فرد شود. به این ترتیب، هر چه هوش هیجانی یک فرد در یک زمان خاص از زندگی داشته باشد، همان سطحی از هوش هیجانی اوست که در نتیجه درس‌های عاطفی یا تجربیات زندگی مستمر در آن زمان همراه اوست.

بنابراین هوش هیجانی بالا به حفظ حالت هماهنگی و آرامش در خود کمک می‌کند و در نهایت در مواجهه با چالش‌های زندگی و یادگیری اعتماد به نفس بیشتری پیدا می‌کند. پیشرفت تحصیلی نیز شامل توانایی و عملکرد دانش‌آموز و چند بعدی است. ارتباط پیچیده‌ای با رشد انسان و رشد شناختی، عاطفی، اجتماعی و فیزیکی وجود دارد. نتایج نشان داد که مهم‌ترین عنصر برای موفقیت دانش‌آموزان در مدرسه، درک چگونگی یادگیری یعنی هوش هیجانی است. مواد کلیدی این درک عبارتند از: اعتماد به نفس، کنجکاوی، غرض‌ورزی، خودخواهی، کنترل، ارتباط، ظرفیت برقراری ارتباط و توانایی همکاری. این ویژگی‌ها همه جنبه‌های هوش هیجانی هستند. اساساً دانش‌آموزی که یاد می‌گیرد برای موفقیت بسیار مستعدتر است. هوش هیجانی پیش‌بینی‌کننده بهتری برای موفقیت آینده تحصیلی است.

در این راستا محققانی همچون عبدالمحسن و همکاران (۲۰۲۱)، حلیمی و همکاران (۲۰۲۰)، آکپور (۲۰۲۰) و محمدی و همکاران (۱۳۹۸)، بیان کردند که هوش هیجانی با داشتن مولفه‌هایی همچون خودآگاهی و کنترل هیجانات و احساسات، عامل مهمی در تعیین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان محسوب می‌شوند. آن‌ها نتیجه گرفتند که مدارس که هوش هیجانی و هوش شناختی را به هم متصل می‌کنند و به پیشرفت همگام و هماهنگ آن‌ها توجه دارند، سطح عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشند.

در نهایت با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاد می‌گردد تا مدیران و معلمان مدارس به هوش هیجانی و مولفه‌های آن به خصوص شناخت خودآگاهی دانش‌آموزان توجه ویژه‌ای داشته باشند و با برگزاری کلاس‌های آموزشی در این رابطه به دانش‌آموزان کمک نمایند تا توانایی کنترل بر احساسات و هیجانات خود را افزایش دهند.

منابع

احراری، عمادالدین؛ نجفی، محمود؛ محمدی‌فر، محمد علی (۱۳۹۷). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌ای حرمت خود و حمایت اجتماعی، مطالعات روانشناسی تربیتی، دوره ۱۵، شماره ۳۰، صص: ۳۰-۱. پریشانی، نیره؛ عبدی، سهراب (۱۳۹۵). نقش خودکارآمدی، هوش هیجانی و سبک‌های فرزندپروری والدین در پیش‌بینی انگیزش پیشرفت تحصیلی دختران دبیرستانی، دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی، دوره ۱۷، شماره ۲، صص: ۷۹-۷۰.

حجازی، اسد؛ نظری‌پور، امیر هوشنگ (۱۳۹۹). بررسی تاثیر ابعاد هوش عاطفی بر رهبری هوشمند در سازمان‌های عصر دانش (مورد مطالعه: دانشگاه فرهنگیان)، رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، شماره ۴، صص: ۲۶۸-۲۴۹.

سجودی، اسلام؛ مولائی، مهدی؛ فرهمند، علی (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.

سلحشوری، روح‌اله؛ باغبانی، مهرداد؛ روح‌الهی، زهرا؛ پورعجم، علیرضا (۱۳۹۵). بررسی هوش تجاری و هوش هیجانی بر عملکرد سازمانی، نخستین کنفرانس بین‌المللی پارادیم‌های نوین مدیریت هوشمندی تجاری و سازمانی.

محمدی، آیین؛ مجتهدزاده، ریتا؛ شمسی، افضل (۱۳۹۸). بررسی ارتباط هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان هوشبری و اتاق عمل دانشگاه علوم پزشکی تهران، پی‌اورد سلامت، دوره ۱۳، شماره ۴، صص: ۲۹۰-۲۸۱.

نورالدینی، احمد؛ ثناگو، اکرم؛ مجیدنیا، مصطفی (۱۳۹۸). تاثیر آموزش مولفه‌های هوش هیجانی بر افزایش شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری، آموزش پرستاری، دوره ۸، شماره ۵، صص: ۵۴-۴۸.

Abdelmohsen, S. R., Khired, Z. A., El-Ma'doul, A. S., Barakat, A. M., & Kasemy, Z. A. (2021). Emotional Intelligence and Academic Performance Among Egyptian and Saudi Arabian Undergraduate Medical Students: A Cross Sectional Study.

Akpur, U. (2020). A systematic review and meta-analysis on the relationship between emotional intelligence and academic achievement. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri*, 20(4), 51-64.

Costa, A., & Faria, L. (2020). Implicit Theories of Emotional Intelligence, Ability and Trait-Emotional Intelligence and Academic Achievement. *Psihologijske teme*, 29(1), 43-61.

García-Rodríguez, M., Jiménez-Rodríguez, V., Ivanova-Iotova, A., Fernández-Company, J. F., & Alvarado, J. M. (2020). Academic Performance in Relation to Emotional Intelligence: Emotional Perception and Musical Sensitivity.

Halimi, F., AlShammari, I., & Navarro, C. (2020). Emotional intelligence and academic achievement in higher education. *Journal of Applied Research in Higher Education*.

MacCann, C., Jiang, Y., Brown, L. E., Double, K. S., Bucich, M., & Minbashian, A. (2020). Emotional intelligence predicts academic performance: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 146(2), 150.

Mohzan, M. A. M., Hassan, N., & Abd Halil, N. (2013). The influence of emotional intelligence on academic achievement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90, 303-312.

Phan, H. P., Ngu, B. H., Lin, R. Y., Wang, H. W., Shih, J. H., & Shi, S. Y. (2019). Predicting and enhancing students' positive emotions: An empirical study from a Taiwanese sociocultural context. *Heliyon*, 5(10), e02550.

Sánchez-Álvarez, N., Berrios Martos, M. P., & Extremera, N. (2020). A meta-analysis of the relationship between emotional intelligence and academic performance in secondary education: A multi-stream comparison. *Frontiers in psychology*, 11, 1517.

Investigating the relationship between emotional intelligence and academic achievement of intelligent and normal students

Hamid Kakaei ¹
Zahra Mashhadi Farahani ²
Touba Haghghat ³
Atefe Shabrang Safarpor ⁴
Fatemeh Zandi ^{*5}

Date of Receipt: 2022/03/05 Date of Issue: 2022/04/06

Abstract

Emotional intelligence is recognized as an important factor in students' academic achievement. The aim of this study was to investigate the relationship between emotional intelligence and academic achievement of smart and normal students. The method of the present research is based on the purpose of the applied type; the data collection method is the field type and based on the descriptive correlation approach. The study population included 2800 high school students in District 1 of Tehran. The sample size using the Cochran's formula was 337 people. Data collection was performed using a standard questionnaire. Data analysis using SPSS software showed that emotional intelligence has a positive and significant relationship with academic achievement. It was also concluded that there is a significant difference between gifted and normal male and female students in emotional intelligence subscales and a higher correlation is seen between gifted students in the relationship between emotional intelligence and academic achievement.

Keywords

Emotional intelligence, academic achievement, gifted student, ordinary student.

1. PhD student in Econometrics, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran. (hamidkakaei306@yahoo.com)
2. Master of General Psychology, Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran. (monirfrhni47@gmail.com)
3. PhD student in accounting, Al-Zahra University, Tehran, Iran. (Tooba.Haghghat@gmail.com)
4. Professional PhD student in Business Management, University of Tehran, Tehran, Iran. (atefe.shabrang99@gmail.com)
5. Assistant Professor, Islamic Azad University, South Tehran Branch, Tehran, Iran. (Responsible author: f_zandi@azad.ac.ir)